

УДК 008:316.7:18

DOI: 10.31318/2414-052X.1(54).2022.255426

**ТЕТЯНА АНДРУЩЕНКО**

ORCID iD: 0000-0002-0381-171X

доктор філософських наук,  
завідувач кафедри суспільних наук

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського  
(Київ, Україна)

gerasimenko.tanya22@gmail.com

**ОКСАНА САПІГА**

ORCID iD: 0000-0001-6715-5670

Заслужений працівник освіти України,

пошукувач кафедри теорії та історії культури

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського  
(Київ, Україна)

ksusha.s.art@ukr.net

## КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

### У ФОРМУВАННІ ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

*Розглянуто проблему комплексного дослідження культурологічного дискурсу у формуванні духовно-естетичної культури як цілісного явища. Проаналізовано синергетичні підходи культурологічних систем до духовно-естетичного виховання молоді. Описано два напрями вивчення культури (оптимістичний і песимістичний), які породжені її кризовим станом. Висвітлено ізоляціоністський та інтегративний погляди на місце культурології в системі наукового знання, де відповідно до першого вона уявляється окремою наукою зі своїм особливим підходом, який не підміняє культурологію іншими науками (філософією культури, мистецтвознавством, соціологією культури тощо), а відповідно до другого — культурологія є синтезом соціальних і гуманітарних знань не про окремі культурні системи, а про універсальні властивості, притаманні всім культурам. Зазначено, що в сучасній Україні з'явилися нові культурологічні моделі дослідників, що опосередковано чи безпосередньо торкаються проблем духовно-естетичної культури. Висвітлено концепцію синергетичної парадигми розбудови культурного континууму України, яка розкриває специфіку історії та етнографії її основних культурних регіонів. Наголошено на наявності у них спільної культурної основи. Обґрунтовано концепт методологічних засад дослідження духовно-естетичної культури з позицій філософії, естетики та культурології. Доведено, що структурні елементи культури, їх динаміка та новоутворення залежать від зміни характеру самого суспільства, глобалізаційних та альтерглобалізаційних процесів, соціальної ангажованості культури і мистецтва, зниження культурно-естетичних потреб споживачів художньо-естетичних та духовних цінностей. Запропоновано культурологічну модель соціокультурної системи, яка активно використовується у дослідженні витоків національної історії та культури, а також у поверненні її інституцій з урахуванням реального*

забезпечення економічних трансформацій як матеріально-виробничої сфери, так і культурного розвитку соціуму загалом. З'ясовано, що провідна роль у збереженні високодуховних цінностей належить представникам творчих професій як високоінтелектуальним носіям досконалого «ремесла» і бездоганного естетично-художнього смаку.

**Ключові слова:** культура, культурологічні моделі, універсалії буття культури, соціокультурна система, естетико-мистецькі стратегії, цифрова культура.

**Постановка проблеми...** Культурологія виникла як відповідь на потребу інтегрованого, системного погляду на «культуру» — феномена, який вивчається різними науками, а тому й має декілька сотень визначень. Культурологію можна вважати наукою давньою, історичною, оскільки первинні уявлення про культуру формувались з часів Конфуція та античної філософії. Однак, як предмет більш-менш цілеспрямованого дослідження, своєрідний підрозділ гуманітарного знання, вона виокремилась в період Нового часу. Витоки культурології знаходяться у філософських розвідках Джамбатісти Віко, Йогана-Готфріда Гердера та Фрідріха Гегеля.

Сьогодні в модернізовано-технологічному світі важливою є концепція культури, яка зв'язує теоретичні і практичні уявлення про всі сфери життєдіяльності людини. Її методологія забезпечує комплексне дослідження культури як цілісного явища єдності набутоків культур народів світу та такі системні підходи аналізу культури до державної політики і системи управління, які спонукають людину до комфортного існування. Саме тому потребує ретельного вивчення культурологічний дискурс у формуванні духовно-естетичної культури.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій...** Відомий учений Леслі Уайт, який «стояв біля джерел» становлення культурології, започаткував цілісний підхід до вивчення явищ культури, що охоплює всі гуманітарні та соціальні науки. Він вважав, що майбутнє людства залежить не лише від уміння вимірювати галактики чи розщеплювати атом, а від того, яка система духовних цінностей функціонує у кожній конкретній культурі і саме яким людина віддає перевагу. Кризовий стан культури породив два напрямки її вивчення, а саме:

- 1) оптимістичний;

2) песимістичний.

Представники другого напрямку вивчення культури на відміну від першого, звинувачують науку і технізацію у її кризі. Сьогодні існує два основних погляди на місце культурології в системі наукового знання: ізоляціоністський та інтегративний. Ізоляціоністи уявляють культуру окремою наукою зі своїм особливим підходом, який не підміняє культурологію іншими науками — філософією культури, мистецтвознавством, соціологією культури тощо. Інтегративники бачать культурологію як синтез соціальних і гуманітарних знань. У їхньому розумінні, культурологія вивчає не окремі культурні системи, а універсальні властивості, притаманні всім культурам, формулює загальні тенденції та закономірності.

Звичайно, другий погляд на місце культурології в системі наукового знання є більш перспективним, оскільки надає змогу розглядати культурологію як потужний інструментарій інтеграції духовного потенціалу людства, гармонізації раціональної та естетичної складової людини у царині культури.

Майже через два століття після Ніцше вченими Римського клубу знову проголошується необхідність переоцінки цінностей, в якій пропонується переглянути місце і роль людини у світі, взаємодію культур не як зіткнення, а як співпрацю і взаємний розвиток, що здатен відродити людину за викликами соціокультурної динаміки нашого часу, забезпечити подолання духовної прірви падіння людських цінностей та повернення їх у формування цивілізації культури миру без страждання, насильства і війн. Як зазначається в публікаціях членів Римського клубу останніх років, патологічні риси сучасного світогляду пов'язані з домінуванням редукціоністського мислення і фрагментацією знання. Автори вказують на згубність переходу «від розгляду реальності як цілого до розділення на велику кількість дрібних фрагментів» і акцентують, що «взаємодія дослідника з його об'єктом — базова складова акту пізнання». Представники Римського Клубу уявляють завдання культури, науки і освіти у формуванні інтегративного світогляду молоді, обрисів «грамотності майбутнього». Головною ідеєю «нового Просвітництва», на їх думку, має стати трансформація мислення та формування

цілісного світогляду, гуманістичного, відкритого до розвитку, поцінування стабільності та турботи про майбутнє (А. Малахов, E. Weizsaecker, A. Wijkman).

Синергетичний характер культурологічних досліджень дозволяє стверджувати про наявність нової термінологічної та понятійної бази. Одночасно, звичний та усталений термінологічний інструментарій в культурологічному ключі грає новими, часом несподіваними, гранями, відкриває іншу глибину та дає поштовх для подальших досліджень у суміжних науках. Культурологічні дослідження побудовані на міждисциплінарному інтегруванні методів сучасної культурології, філософії, синергетики, галузевих наук гуманітарного знання, позначені об'ємним підходом до аналізу досліджуваної проблематики з використанням широкого спектра сучасних наукових методів.

У сучасній Україні з'явилися нові культурологічні моделі українських дослідників, що опосередковано чи безпосередньо торкаються проблем духовно-естетичної культури. Так, «концепція синергетичної парадигми розбудови культурного континууму України», розкриває специфіку історії та етнографії основних культурних регіонів України, підкреслюючи наявність у них спільної культурної основи, обґрунтовує методологічні засади дослідження з позицій філософії, естетики, культурології, етнокультурології та регіоніки, що дає можливість виявлення універсального наукового знання через транскультурний діалог локальних культурно-мистецьких явищ на рівнях конкретно-унікального, культурно-історичного і геокультурного «хронотопів» (Яковлев, 2015).

Дослідження української культури як єдиного просторо-часового континууму при одночасному врахуванні місцевої специфіки стає теоретичним підґрунтям для побудови та розвитку зваженої державної політики, спрямованої на підтримку єдності України без втрати яскравого характеру всіх її етнокультурних та історичних регіонів. Цей підхід спрацьовує і при його застосуванні до зовнішнього — європейського та світового — контексту української культури. Евристичний потенціал має підсумкове виділення ієрархічної моделі формування загальнонаціонального культурного простору, яка має три складових елементи різного рівня інтеграції, а саме:

- 1) регіональну культуру як складову світового культурного простору;
- 2) регіональну культуру як складову національного культурного простору;
- 3) культуру конкретного локального місця.

Запропоновані моделі етнонаціонального саморозвитку мають великий потенціал у формуванні культурно-освітніх, естетико-мистецьких стратегій. Саме тому розгляд культурологічного дискурсу у формуванні духовно-естетичної культури надає інструментарій для визначення нового методологічного базису та розроблення відповідного категоріально-поняттєвого апарату в річищі системних досліджень.

**Мета дослідження** полягає в розгляді методологічних засад розкриття нових можливостей пізнання закономірностей саморозвитку та самоорганізації етнонаціональної культурної ідентичності в умовах світових глобалізаційних процесів на основі культурологічного дискурсу у формуванні духовно-естетичної культури. Досягнення мети вимагало вирішення таких **завдань**:

- 1) проаналізувати універсальні моделі структурних елементів культури, їх динаміку та умови новоутворення;
- 2) розглянути роль культурологічної моделі соціокультурної системи у дослідженні витоків національної історії;
- 3) визначити основні детермінанти екзистенційної кризи особистості в соціокультурних умовах сучасності.

**Виклад основного матеріалу дослідження...** Універсальні моделі культурно-історичного розвитку представлені у працях Л. Бабушка (2020), А. Малахова, Е. Weizsaecker, А. Wijkman (2017), Й. Хейзенга (1997) та інших науковців, в яких провадиться наукова ревізія структурних елементів культури, їх динаміка та новоутворення, що пов'язані із зміною характеру самого суспільства, глобалізаційними та альтерглобалізаційними процесами, соціальною ангажованістю культури і мистецтва, зниженням культурно-естетичних потреб. Український культуролог Л. Бабушка, досліджуючи фестивну (святкову) культуру стверджує, що «... особливість тональності сьогочасної культури як системи продукування комерційних стратегій задає

інтенцію щодо прагматичності задля адаптації індивіда в світі онтичності, де кожна продукція повинна викликати цікавість, щоб володіти знову таки комерційним успіхом. Відтак, фестивалія постає своєрідним комерційним проектом, реалізуючи процес тотального «освяткування» дійсності, формує аксіологічний простір сучасного суспільства, де творча компонента підміняється ідеологічною, економічною, політичною, що забезпечує їй високу вітальну адаптивність. Фестивалія постає своєрідним комунікативним апропріатором (тим, що присвоює, привласнює, демонструє) глобалізаційних та альтерглобалізаційних інтересів домінуючої моделі культури» (2020, с. 8). Фестивна культура як універсалія буття культури охоплює весь контекст інтегративного змісту культурних практик сьогодні. На жаль, нині ми можемо стверджувати, що «... виникає гіперфестивна реальність, яку підживлює надлишковість, здебільшого, технічних, технологічних та художніх засобів і прийомів, що формуються у віртуальній, гібридно-презентаційній моделях інформації. Власне, за подібним принципом створюються синтетичні комплекси фестивалії як соціокультурні детермінанти комунікації» (Бабушка, 2020, с. 238).

У соціокультурних умовах сучасності активним залишається стійкий сегмент традиційної фестивальної діяльності. Він зберігає потужні механізми формування високої художньо-естетичної культури та системи духовних цінностей, насамперед в молодіжній аудиторії. Наприклад, декілька помітних за останні роки в Україні юнацьких та молодіжних мистецьких фестивалів, метою яких є не просто пошук молодих талантів, а й створення умов для самореалізації, утвердження нових комунікаційних моделей з різноманітними регіональними та європейськими культурами — Міжнародні фестивалі «Перлини мистецтва», «Різдвяні вечори в Лапландії», «New Star Rudahga!» тощо. Використання ігрових моментів в таких фестивальних практиках виводить учасників із буденності та ототожнює гру з особистою свободою, реалізує цілісне гармонійне переживання буття. З цього приводу Й. Гейзінга писав, що гра це «... добровільна дія або заняття, здійснені всередині встановлених меж місця й часу за добровільно прийнятими, але абсолютно обов'язковими правилами, з метою, укладеною в ній

самій, супроводжуване почуттям напруження і радості, а також усвідомленість “іншого буття”, аніж “буденне життя”» (1997, с. 8–9).

Сьогодні в Україні є можливість піднімати унікальний архівний, епістолярно-мемуарний, історико-культурологічний матеріал стосовно заборонених сторінок вітчизняної культури і мистецтва. Так, наприклад, розглядаючи діяльність Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка у динаміці соціокультурних перетворень за радянський період, український дослідник М. Захаревич (2016) використовує поняття «соціокультурної системи», пов’язане з уявленнями про роль та наслідки її динамічних перетворень, сформульоване свого часу Птитиримом Сорокіним. Невпорядкованість, непередбачливість рис живого історичного процесу, які свідчать про нелінійність театральної системи. Дослідник, аналізуючи поняття соціокультурна система та динаміка культури у працях провідних світових, європейських та українських театрознавців, соціологів, культурологів (П. Сорокіна, М. Шаповала, М. Геррманна, О. Гвоздєва, П. Руліна) робить важливий висновок: театр — це особлива константна соціокультурна система, де «театральне мистецтво передається з рук в руки».

Розглядаючи вісімдесятирічну історію званої театральної сім’ї франківців, він використовує широку джерельну базу раніше прихованих фактів, документів, методологічно спираючись на новітню історико-культурологічну концепцію В. Скуратівського (2007) та окреслює драматизм долі франківців у «спазматиці» їх діяльності в умовах панування тоталітаризму. Послідовно простежується у дослідженні М. Захаревича (2016) подвійний процес. З одного боку, аналізується складна взаємодія театру із владою, на численних прикладах демонструється залежність діяльності колективу від соціокультурних трансформацій. З другого боку, постійно підкреслюється здатність гнучкого театального організму адаптуватися до викликів часу, зовнішніх та внутрішніх змін, задля високої художньої мети та чітких естетичних ідеалів долати ідеологічний тиск, чинити постійний внутрішній опір спробам влади перетворити театр на сферу обслуговування офіційної ідеології.

Культурологічна модель соціокультурної системи, новітня історико-культурологічна концепція нині активно використовуються у дослідженні витоків національної історії та культури, поверненні її інституцій. Так, нині дослідники Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, відкриваючи нові архівні документи, епістолярні джерела, повертають із забуття радянського тоталітаризму 160-річну історію цього унікального закладу високої музичної культури України. Системне розуміння духовної кризи (синергетичний діагноз кризи культури) дозволяє осмислити шляхи її подолання в конкретно-історичному просторі і часі. Українські реалії потребують вирішення ряду взаємообумовлених завдань, найважливішими серед яких є:

1) реальне забезпечення економічних трансформацій не тільки як матеріально-виробничих, а і як основного напрямку культурного розвитку соціуму;

2) розбудова міжлюдського спілкування в контексті цінностей культури і співробітництва, а не як протистояння та ворожості;

3) формування високої духовності нового суб'єкта управлінської діяльності від найнижчого до найбільш високого (в тому числі й державного) управління;

4) виховання знаннєво-естетичної (і моральної) компетентностей, відчуття краси людської життєдіяльності кожного громадянина, рівня його відповідальності та участі у життєвому процесі (Т. І. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, 2021).

Особистість — це складна, багаторівнева структура, яка знаходиться у процесі тривалого, постійного саморозвитку в інтелектуальному, моральному, емоційному напрямках. Формування всебічно розвиненої особистості неможливе без становлення у неї естетичного відношення до соціального і природного середовища, духовних феноменів суспільства. Найбільші можливості естетичної перетворюючої діяльності має мистецтво, де естетична мета є головною, бо тут створюються художні твори, які виступають матеріалізованими образами естетичного ставлення до дійсності. На думку В. Андрущенка, «Духовність



особистості формується у мистецтві, яке як сфера духовної культури інтегрує унікальні смисли людства і дає можливість створювати свої власні. Саме в мистецтві реалізується цілісне об'ємне освоєння людиною світу, тому можна стверджувати, що мистецькі твори забезпечують формування особистості в напрямі її універсальності та зазвичай вимагають від особистості розвиненості культури художнього сприйняття, здатності адекватно оцінювати художні твори, встановлювати художній діалог, потреби особистісного на такому рівні, коли цей процес пізнання-осмислення набуває ознак самопізнання, самоосмислення, саморозвитку і самовдосконалення» (2020, с. 368).

Сьогодні культурно-мистецьку освіту в Україні можна одержати у дванадцяти закладах вищої освіти, сім з яких мають статус національних, широкою є мережа мистецьких закладів середньої та початкової спеціальної освіти, позашкільних систем мистецького розвитку юнацтва і молоді. Мистецько-освітня політика держави забезпечує свободу змісту та організації діяльності таких закладів, сприяє виробленню системи єдиних критеріїв якості підготовки мистецьких кадрів, відповідних методик і підходів до різних категорій молоді з урахуванням їх вікових, інтелектуальних, психологічних особливостей з метою збереження духовного національного багатства та їх художньо-естетичного виховання.

У роботі зі студентами враховуються такі характерні ознаки для цієї соціальної групи: домінуюча спільність основного роду діяльності — навчання, науково-пізнавальна діяльність, нетривале перебування у даному соціальному середовищі — студентському колективі, потреби, інтереси, а також можливість самовдосконалення. Зрозуміло, що дані ознаки обумовлені, перш за все, характером життєдіяльності цієї категорії суспільства. Специфіка студентської молоді як об'єкта естетичного виховання обумовлена тим, що у вищому навчальному закладі продовжується виховний процес, який раніше почався в сім'ї, школі. Натомість, процес формування естетичної культури в той період носив стихійний характер в силу недооцінювання у школі значення естетичної освіти. У зв'язку з цим здійснення естетичного виховання студентства має бути

одним з визначальних.

Сучасний потужний технічний ресурс репродукування мистецьких творів, можливість подорожувати у віртуальному просторі музейних залів і світових архітектурних пам'яток відкриває широкий простір для особистого знайомства з ними і власного естетичного переживання. Натомість, одночасно непомітно стирає межу між унікальністю реального і штампом та клонуванням віртуального, технічного світу, перетворюючи багатомірову чуттєву культуру на конвеєрне технічне репродукування. Мистецький твір все більш уподібнюється до арт продукту, арт проекту, як відповідного арт товару, що активно пропонується з допомогою сучасних медійних технологій. Тому слід враховувати, що аналіз сучасного художнього ринку перебуває на перетині економіки, політики, культурології, мистецтвознавства і потребує унікальних методів дослідження та сучасних педагогічних підходів для розкриття його цінностей молодій людині та включення їх у свій власний внутрішній світ. Це дозволить молоді адекватніше і більш самостійно протистояти потужному натиску сучасних медійних технологій з їх штампами впливу на формування життєвих цінностей далеких від естетичної та етичної природи людини. Відомо, що сучасний міжнародний ринок розглядає твори образотворчого мистецтва або мистецький продукт не лише як результат приватної художньої творчості (тобто як значущу частину культури нації), але також як інтернаціональний капітальний актив. Це протиріччя є рушійним для багатьох сторін культуротворчості людини, але коли воно переростає у мистецьку універсалію та починає служити великому діалогу культур (що веде й до визначення специфічних епістемологічних властивостей окремої культури), таке протиріччя сягає найвищого рівня культурної рефлексивної свідомості, що повною мірою може висловити (експлікувати) себе саме у мистецькій формі, хоча має на меті всезагальні умови існування людської культури. Так виникають цілісні, художні та поза художні водночас (якщо брати їх в єдності текстуальних та контекстуальних умов) стильові феномени, що заслуговують визначення як метаісторичні стилі культури, до сприйняття і розуміння яких слід готувати молоду людину всіма

освітніми засобами, в тому числі і медійними. У світі потужних медійних комунікацій соціально-політична та ідеологічна ангажованість творчих інтенцій людини, нівелювання її сутності, маніпулювання масовою свідомістю призводять особистість у стан екзистенційної кризи — розгубленого пошуку себе в житті і культурі, не сприйняття її цінностей, блукання в лабіринті абсурдності тощо. Фактично епоха глобальної комп'ютеризації являє собою величезний лабіринт, в якому можна блукати в різноманітних напрямках, на різноманітних рівнях.

З початку 2000-х років людство вступило в еру цифрової культури. Це поняття виявляє синонімізм з постіндустріальним та інформаційним суспільством, хоча цифровий спосіб представлення інформації призвів до серйозних культурних змін уже в межах інформаційного суспільства. Це поява не лише нових культурних форм, норм, а й нових типів фрагментації часу і простору, представлених у програмному забезпеченні, інтернет-медіах, комп'ютерних іграх, що забезпечується універсальною мовою комунікації технічних пристроїв, з'єднаних в ефективну мережу. Цифрові медіа характеризуються не здатністю експонувати чи зберігати інформацію, а тим, в який спосіб і якою мірою вони перевершують обчислювальні можливості людського мозку. Саме таке радикальне прискорення не тільки нівелювало географічний простір, чого було вже досягнуто аналоговим електронним медіа, а й призвело до згорнення часу за межі тілесної фізики. З'явилися нові поняття: цифрова культура, цифрова музика, живопис, кліпова свідомість, цифровий та аналоговий звуковий ландшафт тощо.

Цифрові медіа ґрунтуються на двох фундаментальних принципах: побудові інформації у формі двійкового коду («*numerical representation*») та їх електронному обчисленні. Швидкість обчислень і передачі інформації залежить від технічної потужності, а всі процеси відбуваються не в режимі реального часу, співмірного з людськими можливостями, розмиваючи межі реального і віртуального світу, де виносяться за рамки традиційні людські цінності. Саме тому «... суспільство має завжди стояти на сторожі збереження і плекання

художньої культури, розбудовуючи її духовно-ціннісний потенціал. Велика місія у збереженні таких необхідних людству духовних цінностей, що несе в собі художня культура, в першу чергу, покладається на людей творчих професій як високоінтелектуальних носіїв досконалого ремесла і бездоганного смаку та здатності формувати в людині людське» (Андрущенко, Сапіга, 2020, с. 67).

### **Висновки.**

1. Структурні елементи культури, їх динаміка та новоутворення залежать від зміни характеру самого суспільства, глобалізаційних та альтерглобалізаційних процесів, соціальної ангажованості культури і мистецтва, зниження культурно-естетичних потреб споживачів художньо-естетичних та духовних цінностей. Одночасно активним залишається стійкий сегмент традиційної фестивальної діяльності, що зберігає потужні механізми формування високої художньо-естетичної культури та системи духовних цінностей, насамперед в молодіжній аудиторії.

2. Культурологічна модель соціокультурної системи активно використовується у дослідженні витоків національної історії та культури, а також у поверненні її інституцій з урахуванням реального забезпечення економічних трансформацій як матеріально-виробничої сфери, так і культурного розвитку соціуму загалом. Новітня історико-культурологічна концепція сьогодення надає змогу розбудовувати міжлюдську комунікацію в контексті цінностей культури і співробітництва.

3. У період бурхливого розвитку медійних комунікацій соціально-політична та ідеологічна ангажованість творчих інтенцій людини, нівелювання її сутності, маніпулювання масовою свідомістю призводять особистість у стан екзистенційної кризи, ознаками якої є розгублений пошук себе в житті і культурі, блукання в лабіринті абсурдності, невизначеність ціннісних орієнтирів тощо. Цифрові медіа технології перевершують обчислювальні можливості людського мозку, що призводить до згорнення часу за межі тілесної фізики і появи нових понять, таких як: цифрова культура, цифрова музика, кліпова свідомість, цифровий та аналоговий звуковий ландшафт тощо. Саме тому провідна роль у

збереженні високодуховних цінностей належить представникам творчих професій як високоінтелектуальним носіям досконалого «ремесла» і бездоганного естетично-художнього смаку.

**Перспективи подальших розвідок...** Звичайно, у статті не в повному обсязі розкрито усі аспекти поставленої проблеми. Разом з тим, викладена інформація може слугувати основою для подальшого вивчення універсальних моделей структурних елементів культури та їх взаємодії з урахуванням змінних умов сучасності.

#### Список використаної літератури і джерел

1. Андрущенко, В. П., 2020. *Феномен освіти: у 5 книгах. Кн. 2: Структурно-функціональний аналіз освіти*. НПУ імені М. П. Драгоманова, Асоціація педагогічних університетів України та Європи. Суми: Університетська книга.
2. Андрущенко, Т. І. та Андрущенко, Т. В., 2021. Культурологія як система синергетичних підходів. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, 18, сс.61–70. <https://doi.org/10.31392/iscs.2021.18.061>
3. Андрущенко, Т. В. та Сапіга, О. В., 2020. Художня культура. У кн.: *Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії*. Київ–Чернівці: Букрек, сс.59–68.
4. Бабушка, Л. Д., 2020. *Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі: монографія*. Київ: ПП Лисенко М. М.
5. Захаревич, М. В., 2016. *Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка. Динаміка соціокультурних перетворень 1920–2001 років*. Київ: Зерно.
6. Малахов, А., Weizsaecker, E. and Wijkman, A. *Римський клуб, ювілейний доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!»*, [online]. Режим доступа: <<https://www.planet-kob.ru/print/6832>> [дата обращения: 10.02.2022].
7. Скуратівський, В. Л., 2007. Українська культура нового часу: еволюція і спазматика. Попередні нотатки. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого*, 1, сс.169–176.
8. Хейзенга, Й., 1997. *Ното Ludens: статті по історії культури*. Москва: Прогресс-Традиція.
9. Яковлев, О., 2015. Синергія культуротворчих процесів у незалежній Україні. *Культура і сучасність*, 1, сс.59–62. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2015.147689>

#### References

1. Andrushchenko, V. P., 2020. *Fenomen osvity: u 5 knyhakh. Kn. 2: Strukturno-funktsionalnyi analiz osvity* [The phenomenon of education: in 5 books. B. 2: Structural and functional analysis of education]. NPU imeni M. P. Drahomanova, Asotsiatsiia pedahohichnykh universytetiv Ukrainy ta Yevropy. Sumy: Universytetska knyha.
2. Andrushchenko, T. I. and Andrushchenko, T. V., 2021. Kulturolohiia yak systema synerhetychnykh pidkhodiv [Culturology as a system of synergetic approaches]. *Mizhdystsyplynarni doslidzhennia skladnykh system*, 18, pp.61–70. <https://doi.org/10.31392/iscs.2021.18.061>
3. Andrushchenko, T. V. and Sapiha, O. V., 2020. Khudozhnia kultura [Art culture]. In.: *Filosofiiia kultury: osnovni poniattia, napriamy, personalii*. Kyiv–Chernivtsi: Bukrek, pp.59–68.
4. Babushka, L. D., 2020. *Festyvatsiia yak komunikatyvnyi apropriator hlobalizatsiinykh interesiv u kulturotvorchomu prostori: monohrafiia* [Festival as a communicative appropriator of

globalization interests in the cultural space: monograph.]. Kyiv: PP Lysenko M. M.

5. Zakharevych, M. V., 2016. *Natsionalnyi akademichnyi dramatychnyi teatr imeni Ivana Franka. Dynamika sotsiokulturnykh peretvoren 1920–2001 rokiv* [Ivan Franko National Academic Drama Theater. Dynamics of socio-cultural transformations of 1920–2001]. Kyiv: Zerno.

6. Malakhov, A., Weizsaecker, E. and Wijkman, A. *Rimskii klub, yubileinyi doklad. Verdikt: «Staryi Mir obrechen. Novyi Mir neizbezhen!»* [Club of Rome, anniversary report. Verdict: "The Old World is doomed. The New World is inevitable!"], [online]. Available at: <<https://www.planet-kob.ru/print/6832>> [accessed: 10 February 2022].

7. Skurativskiy, V. L., 2007. *Ukrainska kultura novoho chasu: evoliutsiia i spazmatyka. Poperedni notatky* [Ukrainian culture of modern times: evolution and spasm. Previous notes.]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia im. I. K. Karpenka-Karoho*, 1, pp.169–176.

8. Kheizenga, I., 1997. *Homo Ludens: stat'i po istorii kul'tury* [Homo Ludens: cultural history articles]. Moskva: Progress-Traditsiya.

9. Yakovlev, O., 2015. Synerhiia kulturotvorchykh protsesiv u nezalezhnii Ukraini [Synergy of cultural processes in independent Ukraine]. *Kultura i suchasnist*, 1, pp.59–62. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2015.147689>

**TETIANA ANDRUSHCHENKO**

ORCID iD: 0000-0002-0381-171X

*Doctor of Philosophical Sciences,*

*Head of the Department of Social Sciences*

*at the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*

*(Kyiv, Ukraine)*

*gerasimenko.tanya22@gmail.com*

**OKSANA SAPIHA**

ORCID iD: 0000-0001-6715-5670

*Honored Worker of Education of Ukraine,*

*Searcher at the Department of Theory and History of Culture*

*at the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*

*(Kyiv, Ukraine)*

*ksusha.s.art@ukr.net*

## **CULTURAL DISCOURSE**

### **IN THE FORMATION OF SPIRITUAL AND AESTHETIC CULTURE**

*The author considers the problem of complex research of culturological discourse, which influences the formation of spiritual and aesthetic culture as a holistic phenomenon. Synergetic approaches to culturological systems were analyzed in order to identify their importance in the spiritual and aesthetic education of youth. Two areas of cultural study (optimistic and pessimistic) are described in the article, they are generated by its crisis. Isolationist and integrative views on the place of culturology in the system of scientific knowledge are considered from the point of view that according to the first optimistic consideration it is a separate science with its own special approach, which does not replace culturology with other sciences (philosophy of culture, art history, sociology of culture, etc.) thus according to the second pessimistic consideration the culturology is a synthesis of social and humanitarian knowledges not about individual cultural systems, but about the universal properties inherent in all cultures. It is noted that new culturological models of researchers have*

*appeared in modern Ukraine, which directly or indirectly affect the problems of spiritual and aesthetic culture. The concept of the synergetic paradigm of building the cultural continuum of Ukraine is covered in order to reveal the specifics of the history and ethnography of its main cultural regions. The author emphasizes that they have a common cultural basis. The concept of methodological foundations of the study of spiritual and aesthetic culture is substantiated from the standpoint of philosophy, aesthetics and culturology. It is proved that the structural elements of culture, their dynamics and new formations depend on changes in the nature of society, globalization and alterglobalization processes, social commitment of culture and art, reducing cultural and aesthetic needs of consumers of artistic, aesthetic and spiritual values. The culturological model of the sociocultural system is proposed by the author. This model is actively used in the study of the origins of national history and culture, as well as in the return of its basic institutions taking into account the real economic transformations. It was found that the leading role in the preservation of highly spiritual values belongs to the representatives of creative professions as highly intelligent bearers of perfect "craft" and impeccable aesthetic and artistic taste.*

**Keywords:** *culture, culturological models, universals of culture existence, sociocultural system, aesthetic and artistic strategies, digital culture.*

*Стаття надійшла до редакції 22.12.2021 року.*